

הצעת חוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 8), התשס"ז-2007

בימים אלה נדונה בועדת החוקה של הכנסת הצ"ח שבנדון (קבועה לדין ביום 15.11.10 בשעה 10:00). המדובר בהצ"ח פוגענית במיוחד ובלתי חוקתית, המנוגדת לעקרונות יסוד של המשפט הישראלי והבינלאומי, ואשר תפגע בערכי היסוד של המדינה והחברה בישראל.

אנו קוראים לכם להתנגד להצעת חוק זו!

להלן מובהרת בעייתיות הצ"ח בקצרה: (לנייר מפורט <http://www.acri.org.il/Story.aspx?id=2146>):

חקיקה מחדש של הוראות חוק שביטל בג"ץ - המדובר בהצעה חמורה ובעייתית ביותר שמבטלת את פסיקת בימ"ש העליון בבג"צ 8276/05 עדאלה נ' שר הביטחון (פס"ד מיום 12.12.06). ההצעה מעניקה לרשות המבצעת ולכוחות הביטחון מעמד על-חוקי, ופוטרת אותם מביקורתם של בתי-המשפט בישראל ומאחריותם למעשיהם (כל עוד אלו נעשו בשטחים הכבושים או כלפי מי שנתפס כ"אחר"); ההצעה מבצרת גישה לעומתית כלפי בית-המשפט, וקוראת תיגר על סמכותו; ומעל לכל אלה – הצעת החוק מונעת ביקורת שיפוטית במסגרת דיני הנזיקין על הפרות זכויות אדם בידי השלטון.

יובהר, כי בבג"צ עדאלה דחה בימ"ש העליון את תיקון 7 לחוק, וזאת פה אחד בהרכב של שמונה שפטים. כעת, מוחזר התיקון בדמות תיקון 8 לכנסת (הצ"ח דנ), על אף שאין בו כל שינוי מהותי מהתיקון שנפסל. להיפך – הוראותיו אף חמורות יותר.

הוראות הצ"ח אינן מתיישבות עם פס"ד עדאלה, אשר תחם הצרכים והגבולות הראויים להתאמת דיני הנזיקין לתנאים של מלחמה, וקבע כי תיקון 7 שנדחה על ידו אינו חוקתי, וכי תיקון 4 לחוק יש בו כדי לענות על הצורך להתאים את דיני הנזיקין להקשר של פעולות מלחמתיות בהיותו מידתי וחוקתי.

שלילה גורפת של אחריות המדינה - הצ"ח מבקשת להעניק חסינות גורפת למדינה בגין פעולות הצבא בשטחים – ובמידה רבה גם בתחום ישראל. המשמעות היא שאף מעשים בלתי-חוקיים, פסולים או נפשעים יישארו מבלי שיינתן עליהם הדין במסגרת דיני הנזיקין, והתפקיד החשוב של דיני הנזיקין, כמגן על זכויות אדם בסיסיות (לחיים, לחירות, לכבוד, לפרטיות, לקניין, וכיוצ"ב) – יתבטל. ומעבר לכך, שפעולות המדינה לא תהיינה כפופות לביקורת במסגרת דיני הנזיקין, ולו בדיעבד, וכי המדינה לא תהיה חייבת בנשיאה באחריות (accountability).

הצ"ח אף מתעלמת מהמשפט הבינ"ל אשר מושרש בו העיקרון שמעשה בלתי-חוקי מחייב פיצוי, גם אם נעשה בעת מלחמה תוך הפרת חוקי המלחמה, ומקל וחומר אם אין לו זיקה לפעולות הלחימה עצמן. עיקרון זה מעוגן באמנת האג שישראל חתומה עליה. בהתאם לכך, שלילה גורפת של אחריות המדינה לא תפטור את ישראל רק תעביר את ההתדיינויות לחו"ל, דבר שיפגע עוד יותר בצדדים.

סעיפים 1 ו-2(1) – תיקון הגדרת "פעולה מלחמתית" – לפי החוק הקיים (תיקון 4), פטורה המדינה מאחריות בגין פעולות מלחמתיות. בהצ"ח מוצע לשנות את ההגדרה ל"פעולה מלחמתית" באופן שלא אופי הפעולה **אלא מקום התרחשותה** הוא שיקבע את אחריות המדינה. לגבי השטחים מדובר בחסינות גורפת על כל פעולה בשטחים תוך התעלמות מהחובות של ישראל כלפי האוכלוסייה בשטחים ומהחיכוך היום-יומי בכל תחומי החיים וברציפות למעלה מ-40 שנה. לגבי ישראל, החסינות מצומצמת יותר אבל קיימת ולא ברור אילו מקרים יכללו בה, ואם לא "תתפוס" מחאות לגיטימיות של צבורים שונים.

סעיף 2(2) – הכרעה בטענת פעולה מלחמתית לפני שמיעת הראיות – כיום לבימ"ש שק"ד לדון בטענת "הפעולה המלחמתית" כטענה מקדמית, והם עושים כן כאשר אין מחלוקת עובדתית. בהצ"ח מוצע לתת למדינה יתרון דיוני בלתי הוגן ביחס לקורבנות ע"י קיומו של הדיון בדבר "פעולה מלחמתית" כדיון מקדים תמיד, עוד לפני שמיעת הראיות ובירור העובדות.

סעיף 3: הרחבת סעיף 35 – סעיף 3 להצעה מבקש לפטור את המדינה מאחריות לכל נזק, שנגרם לתושב "שטח אויב" – בין בהיותו באותו שטח ובין בהיותו בתחום ישראל, בין אם הנזק נגרם על-ידי כוחות הביטחון ובין אם נגרם על-ידי גוף אחר של המדינה. אלא ש אין קריטריונים לגבי מהו "שטח אויב" והדבר ייקבע לא בחוק אלא בהכרזות של הממשלה. סעיף זה הוא הרחבה של סעיף 5 שבוטל ע"י בג"צ ומוצע בו לא רק לאפשר להכריז על שטחים נרחבים כפטורים מאחריות, אלא גם לפטור מעשים שנעשו מחוץ להם אם הקורבנות הם תושבי אותם שטחים ("שטחי אויב"). יצוין, כי משרד המשפטים עצמו הסתייג בועדת החוקה מהפטור הנובע ממקום מגוריו של אדם.

סעיף 4: הגבלת מקום השיפוט – בהצ"ח מוצע כי כל תביעה עפ"י חוק זה תידון רק בירושלים תוך פגיעה קשה בזכות החוקתית לגישה לערכאות.

סעיף 6: הוראות תחילה – מוצע להחיל את התיקון באורח רטרואקטיבי על מעשים, שאירעו החל משנת 2000 (ולגבי עזה מ-2005). ההצעה מרחיבה את שנפסל בתיקון 7 – ההחלה הרטרואקטיבית ארוכה יותר (7 במקום 5 שנים); וגורפת יותר (התיקון לא חל על תיקים בהם הוחל לשמוע כבר עדים, להבדיל מתיקים שהוגשו בהם תצהירי עדות ראשית).

לסיכום יאמר, כי המדובר בהצעת חוק פגומה ובעייתית באופן קיצוני. פגיעתה קשה יותר מפגיעת הוראות החוק שנפסלו על-ידי בית-המשפט העליון בעניין עדאלה. היא מנוגדת לעקרונות יסוד של המשפט הישראלי והבינלאומי.

אנו קוראים לכם להתנגד להצ"ח פוגענית זו, אשר כבר נדונה בגרסתה הקודמת בבימ"ש עליון ונפסלה פה אחד ע"י הרכב של תשעה שופטים, כבלתי חוקתית.

כן אנו קוראים לכם להתנגד לקיומו של הדיון בהצ"ח באופן חפוז במהלך הפגרה, ולדרוש קיומו של דיון מעמיק, רציני ומושכל, תוך שיתוף הציבור, מומחי משפט ואקדמאים, ארגונים ואחרים – באשר מדובר בחקיקה בעלת השלכות חוקתיות מרחיקות לכת.

לפרטים נוספים: עו"ד דבי גילד-חיו, נייד 052-8282444, האגודה לזכויות האזרח